

виявлений намір суб'єкта перейде в площину конкретних дій. Тому на цих стадіях оперативним підрозділам слід використовувати можливості громадян, які залучаються до виконання завдань ОРД. На них покладається завдання психологічного впливу на осіб, які замислюють чи готують злочин, щоб змусити їх або повністю відмовитися від злочинних намірів, або відкласти безпосередні дії, спрямовані на досягнення злочинного результату [6, 141-147].

Працівники оперативних підрозділів вивчають осіб, які потребують оперативно-профілактичного впливу, з метою з'ясування властивостей особистості, ситуацій, які мають криміногенне значення, способу життя тощо. Якщо в оперативного працівника в результаті вивчення особи склалася думка, що існують можливості здійснити на неї позитивний вплив виховним шляхом, тоді накреслюються заходи переконливого характеру, тобто визначаються особи, які здатні вплинути на нього за завданням оперативного підрозділу.

Істотною особливістю впливу є те, що негласні співробітники або інші учасники оперативно-розшукової діяльності шляхом безпосереднього спілкування з особою, яка перевіряється, психологічно впливають на його волю, свідомість, звички, примушуючи його до добровільної відмови від вчинення злочину, що готується. Природно, що при здійсненні оперативно-розшукової профілактики часто мають місце відмінності у світогляді, переконаннях і упередженнях учасників ОРД та осіб, щодо яких застосовується індивідуальний вплив. Поведінка суб'єкта застосування індивідуального впливу повинна бути спрямована на те, щоб продемонструвати своє розуміння таких осіб (об'єктів профілактики) та переконати їх у зворотному. Серед чинників, які сприяють ефективному індивідуальному впливу, можна визначити такі: зовнішній вигляд суб'єкта впливу, авторитет, етична привабливість, спільні погляди, уміння вислухати, спонукання до відвертості співбесідника, аргументовані доводи тощо.

Головним в їх використанні є те, щоб особа добровільно відмовилася від злочинного наміру чи то за власною ініціативою, чи то під переконливим впливом інших осіб. І було б невірно вважати, що припинення особою злочинної діяльності під таким впливом свідчить про недобровільність відмови. Якщо особа відмовилася від підготовчих дій з власної волі, то це ще не означає, що вона поступила за власною ініціативою. Тому не можна погодитися з думкою вчених, які вважають, що ознакою добровільної відмови, що характеризує його з суб'єктивного боку, є припинення злочинної діяльності за власною ініціативою [8, 95-96].

Добровільне волевиявлення особи не вчинювати злочин під психологічним впливом інших осіб не залежить від того, за чиєю ініціативою виникла й зміцнилася ідея про відмову. Головне, щоб вона оволоділа особою, щодо якої здійснюється профілактика, і привела її до того, щоб утриматися від подальшого здійснення дій для досягнення злочинного результату.

Отже, в оперативно-розшуковому попередженні злочинів важливе місце займає індивідуальна профілактика, що здійснюється оперативними працівниками та за допомогою громадян, які залучаються до виконання завдань ОРД, і спрямована на недопущення протиправних дій з боку осіб, від яких можна їх очікувати.

Література

1. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" // Відомості Верховної Ради. - 1992. - № 22. - Ст. 303.
2. Лекарь А.Г. Научные основы организации предотвращения преступлений органами внутренних дел. - М., 1969.
3. Дидоренко Э.А., Овчинский С.С. Оперативно-профилактическое наблюдение. - К. : РИО МВД Украины, 1982. - 72 с.
4. Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами уголовного розыска: Учеб. пособие / Под ред. Б.Я. Штейнбрика, В.А. Лукашова. - М.: Акад. МВД СССР, 1987. - 352 с.
5. Козаченко И.П. Оперативно-розыскная профилактика (правовые и организационно-тактические вопросы). - К.: КВШ МВД СССР, 1991. - 138 с.
6. Козаченко И.П. Агентурно-оперативное наблюдение в профилактике преступлений // Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в оперативно-розыскной деятельности ОВД. Межвузовский сборник научных трудов. - К.:МВД СССР, 1986. - С. 141-147.
7. Климов И.А. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел как процесс познания (проблемы теории и практики): Автореф. дис. д-ра юрид. наук. - М., 1995. - 40 с.
8. Давиденко Л.М. Организационные засады борьбы с злочинністю // Вісник Національного університету внутрішніх справ. - Спецвипуск - 2002. - С. 95-96.

Тарасенко В.Є.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ОДУВС
Надійшла до редакції: 15.04.2013*

УДК 343.85:347.463

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ТРАНСПОРТІ

Чеплан О. В.

Широке (загальне) розуміння профілактики адміністративних правопорушень передбачає вжиття комплексних загально-соціальних заходів, спрямованих на скорочення деліктності, нейтралізацію, локалізацію й усунення негативних факторів, що сприяють учиненню правопорушень. У вузькому розумінні профілактика адміністративних правопорушень розглядається як діяльність державних органів виконавчої влади, громадських організацій та окремих громадян, спрямована на запобігання окремим правопорушенням, застереження конкретних

осіб або груп людей від вчинення ними протиправних дій [1, 6].

Розглядати профілактику адміністративних правопорушень неможливо без "допомоги" адміністративної деліктології як першооснови. Подібно до того, як кримінологія включає у свій предмет злочинність, причини й умови, що спричиняють учинення злочинів і розробку засобів запобігання злочинам, адміністративна деліктологія вивчає закономірності, які визначають стан, структуру й динаміку адміністративної деліктності, їх

причини та умови, розробку заходів запобігання скоєнню такої деліктності. Як слушно, на нашу думку, зазначає Є.В. Додін, “тільки методологічна визначеність адміністративної детермінованості дає можливість пізнати сутність адміністративної деліктології” [2].

Профілактика правопорушень неможлива без застосування адміністративної відповідальності й покарання. Інститут примусу невід’ємний від права і є системою матеріально-правових і процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини, пов’язані із застосуванням уповноваженими на те органами й особами примусових заходів фізичного, психічного та іншого характеру впливу на суб’єктів з метою забезпечення їх належної поведінки. Профілактичні заходи примусу мають своєю метою виправлення, перевиховання й надання допомоги окремим особам, а це можна зробити, коли такі заходи спрямовані на виявлення й усунення конкретних умов, які може використати суб’єкт для вчинення адміністративного правопорушення.

Профілактика адміністративних правопорушень - одне з важливих завдань органів внутрішніх справ на транспорті. Особливість цього напрямку профілактичної роботи полягає в тому, що: по-перше, профілактична робота дозволяє, як правило, запобігти великій кількості можливих правопорушень; по-друге, заходи індивідуальної профілактики, які мають виховний вплив на конкретних осіб, дають можливість запобігти конкретним правопорушенням; по-третє, профілактика адміністративних правопорушень у сфері пасажирських і вантажних перевезень передбачає здійснення комплексних загально-соціальних заходів, спрямованих на зменшення кількості правопорушень, нейтралізацію, локалізацію й усунення негативних факторів, що призводять до їх учинення.

Говорячи про зміст поняття “профілактика правопорушень”, необхідно підкреслити ще один суттєвий момент. Ряд авторів визначають попередження (профілактику) як сукупність чи комплекс заходів. Так, І.І. Карпець і В.М. Кудрявцев зазначають, що попередження - це сукупність державних і суспільних заходів, що мають на меті усунення чи нейтралізацію причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень [3, 26]. Інші ж автори стверджують, що попередження (профілактика) правопорушень - це не просто система заходів, а насамперед діяльність (процес). Наприклад, К.Е. Ігошев та І.В. Шмаров підкреслюють, що профілактика правопорушень є управлінським процесом [4, 20]. Такої ж думки дотримується Г.С. Саркісов, який зазначає, що “попередження - це не просто система заходів - це насамперед діяльність” [5, 42]. Ми також підтримуємо думку К.Л. Бугайчука, який відзначає, що “профілактична робота ведеться не тільки тоді, коли адміністративний проступок уже вчинено, вона можлива й при правомірній поведінці; тут вона полягає у створенні максимально сприятливих умов для реалізації правомірних дій, у підтримці й забезпеченні гарантій суспільно корисливих вчинків” [6, 114].

На думку Г.М. Мінковського, слід розрізняти чотири напрямки профілактики адміністративних правопорушень: усунення “вузьких місць” і диспропорцій суспільного виховання, які перешкоджають формуванню соціально-корисних якостей, і ліквідація дії факторів, що можуть сформувати антигромадську позицію особистості; протидія негативним явищам і їх блокування; припинення формування антигромадської позиції, яка проявляється

в правопорушеннях, щоб запобігти перетворенню їх на злочин; проведення профілактичних заходів, пов’язаних з уже скоєними правопорушеннями з метою запобігання їх повторному вчиненню [7, 42].

Профілактичні заходи протидії адміністративним правопорушенням можна об’єднати й у такі блоки: загальні заходи; індивідуальні заходи; організаційні та правові заходи; спеціальні заходи. Так, загальна профілактика адміністративних правопорушень у сфері пасажирських і вантажних перевезень передбачає:

видання законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів з питань профілактики правопорушень; проведення інформаційно-правових робіт.

Згідно зі ст. 22 Закону України “Про інформацію”, правова інформація - це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними, профілактику тощо [8]. Правових робіт сприяє більш детальному вивченню стану адміністративної деліктності на Україні, зокрема у сфері пасажирських і вантажних перевезень, допомагає у визначенні певних заходів щодо профілактики адміністративних правопорушень, які вчиняються під час здійснення перевезень, а також забезпечує право населення на отримання необхідної інформації. Інформаційне забезпечення становить фундамент для правових робіт. Неабияку роль у профілактиці адміністративних правопорушень відіграє правове виховання громадян. “Виховання - цілеспрямований розвиток людини, що включає освоєння культури, цінностей і норм суспільства” [9, 489]

До загальних заходів профілактики правопорушень, що вчиняються у сфері пасажирських перевезень, можна віднести: завчасне планування зростання пасажирських перевезень, пов’язаних із сезонним і святковим коливанням чисельності пасажирів; створення умов, які б не дозволяли посадовим особам зловживати своїм становищем.

Окрім загальної профілактики, ОВС на транспорті здійснюють цілеспрямовану індивідуальну профілактику адміністративних правопорушень, які вчиняються під час здійснення перевезень. Індивідуальна профілактика є важливою частиною діяльності державних органів і громадських організацій, які протидіють адміністративним правопорушенням. Мета цього виду профілактики - своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення адміністративних правопорушень, здійснення виховного впливу на таких осіб та оточуюче їх мікро та макросередовище, вжиття інших заходів (за необхідності - примусу) для того, щоб адміністративні правопорушення не були вчинені.

Здійснення індивідуальної профілактики адміністративних правопорушень є однією з функцій ОВС, зокрема головним суб’єктом цього виду профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських і вантажних перевезень є транспортна міліція.

Залежно від стадії антигромадської поведінки та початку профілактичної роботи можна виділити такі стадії індивідуальної профілактики:

доделіктна профілактика, завданням якої є недопущення формування в особи антигромадської спрямованості на вчинення адміністративних правопорушень, і застосування організаційних заходів, покликаних створити сприятливі умови для правової поведінки;

припинення вчинення адміністративного правопору-

шення на стадії готування або замаху;

профілактичні заходи за фактом учиненого адміністративного правопорушення;

профілактичні заходи після вчинення адміністративного правопорушення.

Організаційні й правові заходи формують цілі, принципи й завдання, визначають систему суб'єктів профілактики, їх структуру, відносини та взаємодію, використання сил і засобів профілактики правопорушень, удосконалення відповідного законодавства. Так, профілактика правопорушень на транспорті повинна здійснюватися з метою: усунення передумов для вчинення правопорушень на транспорті й забезпечення охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, поступового нарощування в цій справі зусиль правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади та громадськості; створення умов для проведення ефективної правової й виховної роботи серед населення, забезпечення її цілісності й різноманітності; послаблення дії криміногенних та інших антисоціальних факторів на підприємствах, в установах і організаціях транспорту; викорінення корупції, зменшення кримінального впливу на відносини у сфері транспортних перевезень; протидія незаконному обігу зброї й наркотичних засобів, а також іншим злочинам на транспорті; недопущення здійснення терористичних актів на транспорті, захоплення транспортних засобів.

До основних принципів профілактики адміністративних правопорушень ОВС на транспорті слід віднести:

законність, яка передбачає сувору відповідність профілактичної діяльності вимогам законодавства, зокрема компетенції ОВС на транспорті; застосування заходів індивідуальної профілактики при неухильному дотриманні гарантій прав і законних інтересів осіб, щодо яких вони застосовуються;

соціальну справедливість і гуманізм, які передбачають захист законних інтересів фізичних і юридичних осіб, щодо яких здійснюється профілактичний вплив (зокрема застосування заходів профілактичного впливу повинно відповідати його цілям), недопущення заподіяння під час проведення профілактичних заходів фізичних страждань і приниження людської честі та гідності;

комплексність профілактики, тобто вжиття заходів психолого-педагогічного, економічного, організаційного, правового характеру; вплив на всю сукупність причин і умов, що можуть сприяти асоціальній поведінці особи;

диференціація заходів впливу (переконання й примусу), яка передбачає індивідуальний підхід до особистості, за якого вибір тих чи інших профілактичних заходів залежить від її поведінки.

Ефективність організації профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських і вантажних перевезень здебільшого визначається змістом управлін-

ської діяльності керівних апаратів транспортної міліції, яка передбачає конкретизацію цілей, завдань, функцій кожної служби, підрозділу й окремих працівників щодо їх участі в профілактичній діяльності; збирання, обробку й аналіз інформації про стан і поширення правопорушень; підготовку управлінських рішень; планування й координацію дій галузевих служб, адміністрацій транспортних підприємств, громадських формувань щодо профілактики правопорушень; створення системи обліку й контролю за результатами роботи.

В організації профілактичної діяльності ОВС на транспорті необхідними є централізація управління охороною громадського порядку, а також оперативне керування всіма підлеглими службами; наявність постійно діючих засобів зв'язку ПСМ, що дозволяють ОВС на транспорті швидко повідомляти й одержувати оперативну інформацію; постійна система перевірки збереження вантажів на шляху проходження.

Література

1. Подлінев С.Д. Адміністративна деліктологія [Текст] / С.Д. Подлінев. - О.: Юрид. літ., 1999. - 43 с.
2. Додін Є.В. Адміністративні проступки та їх профілактика органами внутрішніх справ на транспорті [Текст] / Є.В. Додін. - О.: Право, 1983. - 96 с.
3. Дубинин Н.И. Генетика, поведение, ответственность [Текст] / Н.И. Дубинин, И.И. Карпец, В.Н. Кудрявцев. - М.: Политиздат, 1982. - 304 с.
4. Игошев К.Е. Социальные аспекты предупреждения правонарушений [Текст] / К.Е. Игошев, И.В. Шмаров. - М.: Юрид. лит.-ра, 1970. - 176 с.
5. Саркисов Г.С. Социальная система предупреждения преступности [Текст] / Г.С. Саркисов. - Ереван: Айастан, 1975. - 158 с.
6. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Текст] / Костянтин Леонідович Бугайчук. - Х., 2002. - 243 с.
7. Миньковский Г.М. Основные направления и этапы развития исследования проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних [Текст] / Г.М. Миньковский // Вопросы борьбы с преступностью. - 1974. - Вып. 20. - С. 40-48.
8. Про інформацію: закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 650.
9. Столяренко Л.Д. Психология и педагогика в вопросах и ответах: ученик [Текст] / Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин. - Ростов н/Д: Феникс, 2000. - 576 с.

Челпан О.В.

*здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 02.04.2013*